

Wojciech Góralski

Forma zawarcia małżeństwa według art. 1, § 2 K.R.O.

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 46/1-2, 91-110

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH GÓRALSKI
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

FORMA ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA WEDŁUG ART. 1, § 2 K.R.O.

Treść: 1. Przesłanki do zawarcia małżeństwa. 2. Tryb postępowania przewidziany dla zawarcia małżeństwa. 3. Uwagi końcowe

Regulacja zawarta w art. 10 ust.1 konkordatu pomiędzy Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r., przewidująca możliwość wywarcia przez małżeństwo kanoniczne – po spełnieniu określonych przesłanek – skutków cywilnych, nie nadając się do bezpośredniego stosowania w stosunkach wewnętrznych spowodowała konieczność zobowiązania ustawodawcy polskiego (w art. 10 ust. 6) do wprowadzenia w prawie polskim odpowiednich zmian. Realizując ów obowiązek Sejm RP dokonał stosownej nowelizacji k.r.o. i innych ustaw ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 1998 r. N. 117, poz. 757).

Dokonane przez tę ustawę zmiany w k.r.o. pozwalają m.in. na to, by wskutek złożenia stosownych oświadczeń przed duchownym, jednocześnie z małżeństwem wyznaniowym zawarte zostało małżeństwo podlegające prawu polskiemu (art. 1, § 2 k.r.o.). Taki sposób zawarcia małżeństwa można jednak stosować tylko wówczas, gdy ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki między państwem i kościołem albo innym związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przez związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem u.s.c. (art. 1, § 3 k.r.o.).

Gdy chodzi o Kościół katolicki, to – stosownie do regulacji konkordatowej (art. 10 ust. 1) – ustawa z dnia 24 lipca 1998 r., nowelizując ustawę z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1989 r. N. 29, poz. 154 z późniejszymi zmianami) stanowi, iż małżeństwo zawarte w formie przewidzianej przez prawo kanoniczne wywiera takie skutki, jak małżeństwo zawarte przed kierownikiem u.s.c., jeżeli zostały spełnione wymagania określone w k.r.o. (art. 6). Ze względu natomiast na konstytucyjną zasadę równouprawnienia kościołów i związków wyznaniowych, analogiczny przepis – w odniesieniu do 10 innych kościołów i związków wyznaniowych¹ – znalazł się już w ustawie z dnia 26 czerwca 1997 r. o zmianie ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. 1997 r. N. 59, poz. 375).

Znowelizowane w ten sposób prawo polskie przyjmuje zatem dwa równorzędne sposoby zawarcia małżeństwa. Pierwszy z nich, przewidziany w przepisach obowiązujących przed nowelizacją (obecnie w art. 1, § 1 k.r.o.), polega na złożeniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński wobec kierownika u.s.c., drugi zaś – na złożeniu przez osoby zawierające związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo związku wyznaniowego oświadczeń wyrażających wolę wywołania przez to małżeństwo skutków przewidzianych przez prawo polskie (art. 1, § 2 k.r.o.).² Wybór między tymi dwoma sposobami zawarcia małżeństwa należy wyłącznie do nupturientów.

Ponieważ przewidziana w art. 1, § 1 k.r.o. regulacja jest tylko jednym z dwóch, a nie – jak uprzednio – jedynym sposobem zawarcia małżeństwa, niezbędne było przesunięcie – z art. 1, § 2 k.r.o. sprzed nowelizacji do art. 2 znowelizowanego k.r.o. – określenia sankcji naruszenia przepisu art. 1, § 1 k.r.o. Dzięki temu sankcja ta (niezawar-

---

¹ Chodzi o następujące kościoły i związki wyznaniowe: Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, Kościół Ewangelicko-Augsburski, Kościół Ewangelicko-Reformowany, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny, Kościół Chrześcijan Baptystów, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego, Kościół Polskokatolicki, Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich, Kościół Starokatolicki Mariawitów, Kościół Zielonoświątkowy (artt. 3-13).

² Zob. A. Mączyński, *Projektowana nowelizacja przepisów o zawarciu małżeństwa, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 7 (1998), z. 3, s. 526; J. Winiarz, J. Gajda, Prawo rodzinne, Warszawa 1999, s. 61-62.*

cia małżeństwa) obejmuje również naruszenie przepisu określającego drugi z możliwych sposobów zawarcia małżeństwa.

Gdy chodzi o formę zawarcia małżeństwa określoną w art. 1, § 2 k.r.o., to należy uwzględnić zarówno przesłanki zawarcia małżeństwa, jak i sam tryb postępowania w takim wypadku.

1. Przesłanki do zawarcia małżeństwa

Zgodnie z brzmieniem art. 1, § 2 k.r.o., poprzez zawarcie przez mężczyznę i kobietę związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego następuje zawarcie małżeństwa na gruncie prawa polskiego, jeżeli zostaną spełnione kumulatywnie dwie następujące przesłanki: 1) strony w obecności duchownego oświadczą wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu; 2) kierownik u.s.c. sporządzi akt małżeństwa..

Są to przesłanki konstytucyjne zawarcia małżeństwa i tylko wtedy, gdy zostaną one spełnione, stañowi ustawodawca w tymże paragrafie, małżeństwo uważa się za zawarte od chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego. Na nowy więc sposób zawarcia małżeństwa składają się dwa odrębne pod względem czasowym i miejscowym zdarzenia.

- a) Oświadczenie przez nupturientów w obecności duchownego woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu

Oświadczenie woli, o którym mowa w art. 1, § 2 k.r.o., jest zdarzeniem prawnym stanowiącym wyraz stanowczej woli stron uzyskania przez zawierany przez nich związek małżeński wyznaniowy skutków w sferze prawa polskiego. Nietrudno dopatrzeć się pewnej analogii (pod względem formalnym) pomiędzy tego rodzaju oświadczeniem woli a aktem złożenia przed kierownikiem u.s.c. oświadczenia stron, że wstępują w związek małżeński (art. 1, § 1 k.r.o.). Wolno więc przyjąć za A. Mączyńskim, że oświadczenie woli uzyskania skutków cywilnych małżeństwa wyznaniowego stanowi „ekwiwalent” oświadczenia woli o wstąpieniu w związek małżeński, składanego przy zawieraniu małżeństwa w u.s.c.³

---

³ A. Mączyński, Polskie prawo małżeńskie a Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993 roku, [w] Czy potrzebna jest w Polsce zmiana

Wywarcie skutków cywilnych przez małżeństwo wyznaniowe nie następuje automatycznie, co oznacza, że gdy wola ich uzyskania nie zostanie wyrażona, małżeństwo wywoła skutki wyłącznie w sferze prawa wewnętrznego danego kościoła czy związku wyznaniowego, a osoby takie będą traktowane przez prawo polskie jako pozostające w konkubinacie.⁴

Jakkolwiek ustawodawca nie określił momentu, w jakim powinno zostać złożone przez nupturientów oświadczenie woli, to jednak wykładnia celowościowa zwrotu art. 1, § 2 k.r.o.” [...] mężczyzna i kobieta zawierający związek małżeński [...]” pozwala przyjąć, że czynność ta powinna być dokonana w bezpośrednim związku czasowym z czynnością zawierania małżeństwa wyznaniowego, a więc bezpośrednio przed jego zawarciem lub bezpośrednio po zawarciu go. Do przyjęcia jest rozwiązanie, uwzględnione zresztą w Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski dla duszpasterzy z dnia 22 października 1998 r. dotyczącej zawarcia małżeństwa „konkordatowego”,⁵ w myśl którego duchowny przyjmuje to oświadczenie bezpośrednio przed rozpoczęciem ceremonii zawarcia małżeństwa. Stosownie do dyspozycji art. 8, § 2 k.r.o., oświadczenie woli stron duchowny winien przyjąć w obecności dwóch pełnoletnich świadków. O samym zaś zamiarze złożenia przez strony takiego oświadczenia duchowny powinien być powiadomiony odpowiednio wcześniej, choćby z uwagi na wymóg wydania przez kierownika u.s.c. zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa (art. 4¹ k.r.o.) i zakaz przyjęcia przez duchownego oświadczenia, o którym mowa, bez przedłożenia tego zaświadczenia (z wyjątkiem sytuacji określonej w art. 9, § 2 k.r.o.).⁶

Przewidziane w art. 1, § 2 k.r.o. oświadczenie nupturienti powinni złożyć w zasadzie osobiście. Art. 6, § 1 k.r.o. dopuszcza jednak możliwość złożenia tego oświadczenia przez pełnomocnika, jeżeli: 1) istnieją ważne powody; 2) zezwolenia udzielił sąd. Forma pełnomoc-

---

prawa rodzinnego i opiekuńczego?, Pod red. B. Czecha, Katowice 1997, s. 293; Zob. tenże, Wpływ konkordatu na polskie prawo małżeńskie, [w:] *Studia z prawa prywatnego. Księga Pamiątkowa ku czci Profesor Biruty Lewaszkiwicz-Petrykowskiej*, Łódź 1997, s. 119.

⁴ Winiarz, Gajda, jw., s. 63.

⁵ III, 19 (Tekst Instrukcji znajduje się m.in. w pracy: W. Góralski, *Zawarcie małżeństwa konkordatowego w Polsce*, Warszawa 1998, s. 129-137).

⁶ Zob. Góralski, jw., s. 52-53; Winiarz, Gajda, jw., s. 63.

nictwa, określona w art. 6, § 2 k.r.o., jest taka sama, jak w wypadku zawierania małżeństwa przed kierownikiem u.s.c. (pełnomocnictwo udzielone na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym i wskazaniem osoby, z którą ma być zawarte małżeństwo).⁷

Zgodnie z art. 16 k.r.o., w razie zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika mocodawca może żądać unieważnienia małżeństwa, jeśli brak było wymaganego w art. 6, § 1 k.r.o. zezwolenia sądu albo jeżeli pełnomocnictwo było nieważne lub skutecznie odwołane. Jednakże nie można z tego powodu żądać unieważnienia małżeństwa, jeżeli małżonkowie podjęli wspólne pożycie.

Znowelizowany k.r.o. nadał (w art. 15¹, § 1) relewantność prawną niektórym wadom oświadczenia woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu (podobnie jak oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński zawierany w trybie art. 1, § 1 k.r.o.). Małżeństwo więc może być unieważnione, jeżeli wspomniane oświadczenie zostało złożone: 1) w stanie wyłączającym świadome wyrażenie woli; 2) pod wpływem błędu co do tożsamości drugiej strony; 3) pod wpływem bezprawnej groźby drugiej strony lub osoby trzeciej, jeżeli z okoliczności wynika, że składający oświadczenie mógł się obawiać, że jemu samemu lub innej osobie grozi poważne niebezpieczeństwo osobiste.⁸ Unieważnienia małżeństwa z powodu wskazanych wyżej okoliczności może żądać małżonek, który złożył oświadczenie dotknięte wadą (art. 15¹ § 2 k.r.o.).⁹

b) Sporządzenie aktu małżeństwa w u.s.c.

Sporządzenie aktu małżeństwa w u.s.c. stanowi niezbędny warunek do osiągnięcia przez małżeństwo wyznaniowe skutków uzna-

---

⁷ Poza art. 6, w przepisach k.r.o. brak jakichkolwiek szczególnych dyspozycji dotyczących pełnomocnictwa do złożenia oświadczenia woli. W zakresie więc kwestii nie uregulowanych w k.r.o., do instytucji pełnomocnictwa należy stosować przepisy k.c., chyba że na coś innego wskazuje treść unormowań k.r.o. Niezachowanie wymogów dotyczących formy pełnomocnictwa określonej w art. 6 k.r.o. powoduje nieważność pełnomocnictwa (art. 73, § 2 k.c.). Zob. Winiarz, Gajda, jw., s. 44-45.

⁸ Uległ zatem powiększeniu zakres możliwości wzruszalności małżeństwa, obejmujący przed nowelizacją k.r.o. jedynie okoliczności wyłączające zawarcie małżeństwa oraz zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika bez zgody sądu lub bez ważnego pełnomocnictwa.

⁹ Czas składania wniosków o unieważnienie małżeństwa mija po upływie sześciu miesięcy od ustania stanu wyłączającego świadome wyrażenie woli, od wykrycia błędu lub ustania obawy wywołanej groźbą, w każdym zaś wypadku po upływie trzech lat od zawarcia małżeństwa (art. 15¹, § 3 k.r.o.).

nych w prawie polskim. Czynności tej został przyznany, jak już wspomniano, charakter konstytutywny, inaczej znaczenie materialnoprawne, podobnie jak przesłance wyżej omówionej. Nadanie aktowi małżeństwa takiego charakteru wywołuje niejednokrotnie uwagi krytyczne. Zdaniem niektórych autorów, bardziej właściwe i pozostające w zgodności z istniejącymi regulacjami byłoby rozwiązanie, w myśl którego małżeństwo wyznaniowe wywoływałoby skutki w sferze prawa polskiego w następstwie złożenia przez strony oświadczenia woli uzyskania takich skutków, stosownie do art. 1, § 2 k.r.o.¹⁰ Podnosi się także zarzut, że przyjęte w k.r.o. rozwiązanie nie w pełni harmonizuje z innymi przepisami k.r.o. oraz z przepisami p.a.s.c. Ustawodawca nadaje wszak charakter konstytutywny czynności sporządzenia aktu małżeństwa, tymczasem małżeństwo powstaje nie w momencie sporządzenia tego aktu, lecz – po spełnieniu także innych koniecznych przesłanek – „w chwili złożenia oświadczenia woli w obecności duchownego” (art. 1, § 2 k.r.o.). Potwierdzeniem tego zdaje się być, zauważa Gajda, stwierdzenie zawarte w art. 7, § 4 *in fine* k.r.o., że małżeństwo zostaje zawarte wskutek zgodnych oświadczeń stron¹¹ (chodzi o formę zawarcia małżeństwa przed kierownikiem u. s. c., co *per analogiam* można odnieść do oświadczenia woli, o którym mowa w art. 1, § 1 k.r.o.).

Charakter konstytutywny nadany przez prawodawcę przesłance, jaką jest sporządzenie aktu małżeństwa w u. s. c.¹², nie jest zgodny z zasadą funkcjonującą w prawie polskim, na podstawie której akt małżeństwa, podobnie jak każdy inny akt stanu cywilnego, spełnia rolę wyłącznego dowodu zdarzeń w nim stwierdzonych, w tym wypadku zawarcia małżeństwa (art. 4 p. a. s. c.).¹³ Akt małżeństwa

---

¹⁰ Zob. m.in. Winiarz, Gajda, *ju.*, s. 64-65; Por. J. Krukowski, Procedura uznawania skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w prawie polskim, „Rocznik Nauk Prawnych” 10(2000), s. 223-224.

¹¹ Tamże, s. 65.

¹² Uprzednio wyraziłem pogląd, iż sporządzenie aktu małżeństwa w u.s.c. nie jest przesłanką o charakterze konstytutywnym, lecz jedynie dopełniającym skutek konstytutywny oświadczenia woli stron uzyskania skutków cywilnych (Zob. Góralski, *ju.*, s. 60-63). Pełniejsza analiza art. 1, § 2 k.r.o. wpłynęła na zmianę zapatrywania.

¹³ Zob. P. Kuglarz, F. Zoll, *Małżeństwo konkordatowe*, Kraków 1994, s. 57-58; A. Krawczyk, *Konkordat z 1993 roku a urzędy stanu cywilnego – nadzieje i obawy*, [w] *Małżeństwo w prawie świeckim i w prawie kanonicznym*, pod red. B. Czecha, Katowice 1996, s. 235; A. Szadok-Bratuń, *Uwagi w przedmiocie rejestracji małżeństwa w prawie*

jest przy tym dowodem o szczególnym charakterze, korzystającym bowiem z przywileju wyłączności (zob. art. 4 p. a. s. c.). Będąc więc dowodem zawarcia małżeństwa, akt małżeństwa nie powinien stwarzać nowej sytuacji prawnej, lecz wyłącznie potwierdzać jej istnienie.

Nadanie aktowi małżeństwa charakteru konstytucyjnego stoi poza tym w sprzeczności z unormowaniem art. 61 a ust. 2 p.a.s.c., w myśl którego w akcie małżeństwa, jako datę jego zawarcia należy wpisać datę złożenia oświadczenia stron, o którym w art. 1, § 2 k.r.o. Pewnym rozwiązaniem dotyczącym uzgodnienia treści obydwu przepisów mogłoby być przyznanie sporządzeniu aktu małżeństwa mocy wstecznej, brak jednak po temu wystarczających podstaw w treści przepisów.¹⁴

Jak słusznie zauważa Mączyński, przyjęcie omawianej regulacji sprawia, że oświadczenie woli określone w art. 1, § 2 k.r.o. jest składane przez strony *sub conditione*, a więc pod warunkiem, że zostanie sporządzony akt małżeństwa.¹⁵ Dwa zdarzenia prawne, konieczne do tego, by małżeństwo zostało zawarte, pozostają w odstępie czasowym, który powoduje rodzaj oczekiwania. W zwykłym trybie zawierania małżeństwa okres ten wynosi pięć dni, wyznaczonych na przekazanie przez duchownego kierownikowi u.s.c. dokumentu o zawarciu małżeństwa wyznaniowego i złożeniu przez strony oświadczenia, o którym mowa w art. 1, § 2 k.r.o. W przypadku odmówienia przez kierownika u.s.c. sporządzenia aktu małżeństwa, czas owego oczekiwania może się znacznie przedłużyć (gdy osoba

---

świeckim i w prawie kanonicznym na tle Konkordatu z 1993 roku, [w] *Małżeństwo w prawie, jw.*, s. 226-228; Góralski, *jw.*, s. 60; Mączyński, *Wpływ konkordatu, jw.*, s. 124; Tenże, *Projektowana nowelizacja, jw.*, s. 527; M. Nazar, *Zawarcie małżeństwa według prawa polskiego z uwzględnieniem postanowień podpisanego 28 lipca 1993 r. konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 5 (1996), z. 3, s. 492-493; Tenże, *Prawo małżeńskie „de lege lata” i „de lege ferenda”* [odbitka], s. 232; H. Chwyc, *Zawarcie małżeństwa w prawie polskim. Stan prawny obowiązujący od dnia 15 listopada 1998 r. Poradnik dla kierowników Urzędów Stanu Cywilnego*, Lublin 1998, s. 14; R. Sobański, *Uwagi o zmianach w prawie polskim postulowanych przez art. 10 konkordatu z 28 lipca 1993 r.*, [w] *Czy potrzebna jest w Polsce, jw.*, s. 286; J. Krukowski, *Uznanie skutków cywilnych małżeństwa kanonicznego w świetle art. 10 konkordatu polskiego i projektu ustaw okołokonkordatowych*, [w] *Biuletyn [Stowarzyszenia Kanonistów Polskich]* 8 (1998), nr 1, s. 84.

¹⁴ Mączyński, *Projektowana nowelizacja, jw.*, s. 526; Por. Krukowski, *Uznanie skutków, jw.* s. 84.

¹⁵ Mączyński, *Projektowana nowelizacja, jw.*, s. 526-527.

zainteresowana zwróci się do sądu o rozstrzygnięcie, stosownie do art. 7 ust. 2 p.a.s.c. oraz art. 564 k.p.c.).

W okresie oczekiwania, o którym mowa, mogą mieć miejsce różnorodne zdarzenia, których ocena może nastęrczać niemałe trudności. Tak więc śmierć jednej ze stron, która nastąpiła po złożeniu stosownego oświadczenia przed duchownym a przed sporządzeniem aktu małżeństwa sprawia, że niemożliwe jest sporządzenie aktu małżeństwa. Instytucja małżeństwa zawartego *post mortem* jest przecież całkowicie obca prawu polskiemu. Trudność powoduje następnie sytuacja, w której jedna ze stron, które zawarły małżeństwo wyznaniowe składając oświadczenie woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, zawiera – przed sporządzeniem aktu małżeństwa – małżeństwo z inną osobą w trybie art. 1, § 1 k.r.o. Ponieważ zawierając to małżeństwo osoba ta nie pozostawała w związku małżeńskim obowiązującym na gruncie prawa polskiego, kierownik u.s.c. nie miał podstawy do odmowy przyjęcia od niej oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński. Sporządzając w takiej sytuacji akt małżeństwa (po otrzymaniu od duchownego zaświadczenia, o którym mowa w art. 8, § 2 k.r.o.), kierownik u.s.c. dokonałby czynności powodującej zawarcie małżeństwa bigamicznego.¹⁶

Poza tym komplikacji może przysporzyć urodzenie się dziecka w okresie po złożeniu oświadczenia z art. 1, § 2 k.r.o. a przed sporządzeniem aktu małżeństwa, gdy kierownik u.s.c. zasadnie odmówi sporządzenia aktu małżeństwa z przyczyn niezależnych od małżonków. Wówczas dziecko to, stosownie do prawa polskiego, będzie dzieckiem pozamałżeńskim. Niemałe trudności – związane z zarządzeniem majątkiem wspólnym – zrodzą się z kolei wówczas, gdy małżonkowie podejmą czynności w odniesieniu do określonej masy majątkowej w dobrej wierze (sądząc, że stanowi ona ich wspólny majątek), gdy tymczasem okaże się, że wskutek niesporządzenia aktu małżeństwa wspólność majątkowa w rzeczywistości nie zaistniała.¹⁷

Przypisaniu czynności sporządzenia aktu małżeństwa skutków materialnoprawnych, nie przewidzianych wcześniej przez prawo polskie, nie uzasadnia poza tym zakres kognicji należącej do kie-

¹⁶ Zob. tamże, s. 528; Winiarz, Gajda, jw., s. 65.

¹⁷ Zob. Winiarz, Gajda, jw., s. 65.

rownika u.s.c., określony w art. 61 a p.a.s.c. Kierownik u.s.c. obowiązany jest bowiem zbadać jedynie przekazane mu dokumenty, zwłaszcza pod kątem sporządzenia ich przez kompetentny organ, a także termin ich przekazania.¹⁸

Problemu niespójności przepisów oraz skomplikowanych sytuacji życiowych nie byłoby, gdyby ustawodawca nie przyznał – w art. 1, § 2 k.r.o. – aktowi małżeństwa statusu przesłanki konstytucyjnej (rezygnując ze słów: „i kierownik urzędu stanu cywilnego następnie sporządzi akt małżeństwa”). Rezygnacja z tego fragmentu tekstu paragrafu nie spowodowałaby przecież uchylecia konieczności sporządzenia przez kierownika u.s.c. aktu małżeństwa, konieczność ta bowiem wynika z art. 8, § 3 k.r.o. i uzupełniających go przepisów p.a.s.c. (art. 61 a ust. 1). Sporządzenie aktu małżeństwa w trybie określonym przepisami p.a.s.c. byłoby i tak jedynym dowodem na rzecz faktu zawarcia małżeństwa uznanego w sferze prawa polskiego. Małżeństwo w świetle tego prawa powstawałoby w momencie złożenia przez nupturientów oświadczenia określonego w art. 1, § 2 k.r.o. Odmowa natomiast przez kierownika u.s.c. sporządzenia aktu małżeństwa dawałaby możliwość zwrócenia się na drogę sądową.¹⁹

2. Tryb postępowania przewidziany dla zawarcia małżeństwa

Tryb zawarcia małżeństwa przewidziany w art. 1, § 2 k.r.o. obejmuje szereg czynności, które należy spełnić, przy czym jedne z nich należą do kompetencji kierownika u.s.c., inne zaś do kompetencji duchownego. Cała procedura składa się z kilku następujących po sobie etapów, które stanowią: a) wystawienie przez kierownika u.s.c. zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz zawierającego treść i datę złożonych przed kierownikiem u.s.c. oświadczeń nupturientów w sprawie nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci; b) przedłożenie duchownemu przez nupturientów zaświadczenia wystawionego przez kierownika u.s.c.; c) przyjęcie przez duchownego oświadczenia woli nupturientów jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegające-

---

¹⁸ Zob. Mączyński, Projektowana nowelizacja, *iw.*, s. 527; Zob. tenże, Znaczenie prawne aktu małżeństwa w świetle kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa o aktach stanu cywilnego, [w] *Valeat aequitas. Księga pamiątkowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu*, pod red. M. Pazdana, Katowice 2000, s. 317-318.

¹⁹ Tamże; Winiarz, Gajda, s. 66.

go prawu polskiemu; d) sporządzenie przez duchownego zaświadczenia stwierdzającego fakt złożenia przez nupturientów – w jego obecności przy zawarciu małżeństwa wyznaniowego – oświadczenia woli, o którym mowa w punkcie c; e) przekazanie przez duchownego do u.s.c. zaświadczenia, o którym mowa w punkcie d, wraz z zaświadczeniem kierownika u.s.c.; t) sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika u.s.c.

a) Wystawienie przez kierownika u.s.c. zaświadczenia

W myśl art. 4¹, § 1 k.r.o., osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo w trybie art. 1, § 2 k.r.o. powinny uzyskać od kierownika u.s.c. zaświadczenie stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz treść i datę złożonych przed nim oświadczeń w sprawie nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci. Przepis ten ma na celu zapobieżenie sytuacji zawierania małżeństwa wyznaniowego wywierającego skutki cywilne przez osoby związane przeszkodami określonymi w prawie polskim.

Podstawą wystawienia zaświadczenia w części dotyczącej braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa jest złożenie przez strony przed kierownikiem u.s.c. pisemnego zapewnienia, iż nie wiedzą o istnieniu wspomnianych okoliczności (art. 3, § 1 k.r.o.). Natomiast w części zaświadczenia dotyczącej nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci podstawą jest oświadczenie stron złożone przed kierownikiem u.s.c. w tej sprawie (art. 4¹, § 1 i art. 25, § 2 k.r.o.).

Dokument, o którym mowa, wystawia kierownik u.s.c. miejsca zamieszkania jednej ze stron (art. 12 ust. 2 p.a.s.c.). Te ostatnie nie mają tutaj możliwości wyboru innego u.s.c., jak to ma miejsce w odniesieniu do małżeństwa zawieranego w trybie art. 1, § 1 k.r.o. Stworzenie nupturientom takiej możliwości nie byłoby celowe.

Zaświadczenie wystawione przez kierownika u.s.c. traci moc po upływie 3 miesięcy od dnia jego wydania (art. 4¹, § 2 k.r.o.), co oznacza, że nie ma ono charakteru bezterminowego. W dokumencie tym kierownik u.s.c. wskazuje ostatni dzień jego ważności.²⁰ Gdyby w okresie ważności zaświadczenia nie zostało zawarte małżeństwo, kierownik u.s.c. powinien wydać nowe zaświadczenie, po-

---

²⁰ Zob. Wzór zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, [w] Chwyć, jw., s. 218.

dobnie jak w wypadku, w którym nupturienti nie zawarliby ze sobą związku małżeńskiego zamierzając następnie zawrzeć nowe związki małżeńskie.²¹

Wydając zaświadczenie kierownik u.s.c. ma obowiązek poinformowania stron o dalszych czynnościach koniecznych do zawarcia małżeństwa (art. 4¹, § 3 k.r.o.). Przepis ten ma na celu ułatwienie stronom podjęcie dalszych niezbędnych działań, m.in. na forum kościelnym. W pouczeniu tym kierownik u.s.c. może wyjaśnić rolę wystawionego dokumentu, konieczność przedłożenia go duchownemu w przepisany czas, przesłanki sporządzenia aktu małżeństwa, a także poinformować o odebraniu przez strony odpisu aktu małżeństwa w u.s.c.

Kierownik u.s.c. obowiązany jest odmówić wydania zaświadczenia, jeśli dowiedział się o istnieniu okoliczności wyłączającej zawarcie małżeństwa. O przyczynach odmowy powinien powiadomić osobę zainteresowaną na piśmie, ta zaś – w terminie 14 dni od dnia doręczenia jej pisma kierownika u.s.c. – może wystąpić z wnioskiem do sądu rejonowego. Prawomocne postanowienie sądu ma wówczas moc wiążącą w stosunku do kierownika u.s.c. (art. 7 ust. 2 p.a.s.c.). W razie wątpliwości co do istnienia okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa kierownik u.s.c. winien zwrócić się do sądu o rozstrzygnięcie (art. 5 k.r.o.). Po przeprowadzeniu rozprawy, stosownie do art. 564 k.p.c., sąd rozstrzyga postanowieniem, czy przedstawione przez kierownika u.s.c. okoliczności uzasadniają odmowę wydania zaświadczenia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa.

b) Przedłożenie zaświadczenia duchownemu

Zaświadczenie wydane przez kierownika u.s.c. jednej ze stron (w trzech egzemplarzach), za pokwitowaniem, powinno być przedstawione duchownemu. Ten ostatni nie może przyjąć oświadczenia woli stron przewidzianych w art. 1, § 2 k.r.o. bez uprzedniego przedstawienia mu tego dokumentu (art. 8, § 1 k.r.o.).

Wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu jednej ze stron, kiedy to oświadczenia woli nupturientów przewidziane w art. 1, § 2 k.r.o. mogą być złożone przed duchownym bez uprzedniego przedstawienia zaświadczenia

---

²¹ Góralski, jw., s. 40-41; Winiarz, Gajda, jw., s. 67.

wydanego przez kierownika u.s.c. (art. 9, § 2 k.r.o.). Wówczas jednak strony obowiązane są złożyć przed duchownym zapewnienie, iż nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa (tamże).²²

W myśl postanowienia zawartego w art. 9, § 2 *in fine* k.r.o., przepisy art. 1, § 3 k.r.o., art. 2 k.r.o. oraz art. 8, § 2 i § 3 k.r.o. stosuje się odpowiednio. W odniesieniu do art. 1, § 3 k.r.o. oznacza to, że złożenie oświadczeń woli stron przed duchownym bez zaświadczenia wystawionego przez kierownika u. s. c. jest możliwe tylko wówczas, gdy ratyfikowana umowa międzynarodowa albo ustawa regulująca stosunki między państwem a kościołem lub związkiem wyznaniowym przewiduje możliwość wywołania przed małżeństwo wyznaniowe takich skutków, jakie pociąga za sobą zawarcie małżeństwa przed kierownikiem u.s.c. W odniesieniu z kolei do art. 2 k.r.o. oznacza to, iż w razie nie zachowania wymogów określonych w art. 9, § 2 k.r.o. (złożenie przez strony przed duchownym wspomnianego oświadczenia woli bez wymaganego zaświadczenia kierownika u.s.c. poza sytuacją niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu jednej ze stron albo złożenie tegoż oświadczenia woli bez wzmiankowanego zaświadczenia w sytuacji niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu jednej ze stron, lecz bez złożenia przez strony przed duchownym zapewnienia o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa) każdy, kto ma w tym interes prawny może wystąpić z powództwem o ustalenie nieistnienia małżeństwa (jeśli został sporządzony akt małżeństwa). Wreszcie w odniesieniu do art. 8, § 2 i § 3 k.r.o. oznacza to, że duchowny, po złożeniu przed nim oświadczenia woli stron winien sporządzić zaświadczenie określone w art. 8, § 2 k.r.o., które następnie ma obowiązek przekazać do u.s.c. w terminie określonym w art. 8, § 3 k.r.o.²³

c) Przyjęcie przez duchownego oświadczenia woli stron

W wypadku zawierania małżeństwa w trybie art. 1, § 2 k.r.o., duchowny obowiązany jest poinformować nupturientów – przed

---

²² Nie dysponując zaświadczeniem o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa sporządzonym przez kierownika u.s.c., w którym znajdowałyby się pełne dane osobowe stron, duchowny powinien dokładnie ustalić wszystkie dane na podstawie ich dokumentów tożsamości, co pozwoli kierownikowi u.s.c. na uzyskanie odpisów aktów urodzenia i uzupełnienie aktu małżeństwa. Zob. Chwyć, *juw.*, s. 27.

²³ Zob. Winiarz, *Gajda, juw.*, s. 68.

zawarciem przez nich małżeństwa wyznaniowego – o treści podstawowych przepisów prawa polskiego dotyczących zawarcia małżeństwa i jego skutków (art. 62 p.a.s.c.). Przedmiotem tej informacji powinny być zatem przesłanki warunkujące zawarcie małżeństwa, okoliczności wyłączające zawarcie małżeństwa, wymogi formalne związane z zawarciem małżeństwa, skutki zawarcia małżeństwa (m.in. prawa i obowiązki małżonków, stosunki majątkowe między małżonkami, pochodzenie dziecka, władza rodzicielska).²⁴

Duchowny, przed którym zawierany jest związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego, nie może przyjąć oświadczeń woli stron, przewidzianych w art. 1, § 2 k.r.o., bez uprzedniego przedstawienia mu zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa, sporządzonego przez kierownika u.s.c. (art. 8, § 1 k.r.o.). Przepis ten nie zezwala zatem duchownemu na przyjęcie od nupturientów wspomnianego oświadczenia woli przed upewnieniem się – w oparciu o zaświadczenie wystawione przez kierownika u.s.c. (zob. art. 4¹, § 2 k.r.o.) – o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa. Nie wolno mu również przyjmować tego oświadczenia, gdy wygasła ważność zaświadczenia wystawionego przez kierownika u.s.c. (art. 4¹, § 2 k.r.o.).

Przyjęcie przez duchownego oświadczenia woli stron jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu powinno mieć miejsce w obecności dwóch pełnoletnich świadków (art. 8, § 2 k.r.o.). Wymóg ten stanowi analogię w stosunku do wymogu obecności dwóch pełnoletnich świadków podczas składania przed kierownikiem u.s.c. oświadczeń stron o wstąpieniu w związek małżeński (zob. art. 7, § 1 k.r.o.). Ponieważ obecność dwóch pełnoletnich świadków podczas składania przez strony wobec duchownego oświadczenia woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu należy do przesłanek formalnych zawarcia małżeństwa, nie mających wpływu na skuteczność tychże oświadczeń, brak świadków albo złożenie wspomnianego oświadczenia woli tylko w obecności jednego

---

²⁴ Tamże, s. 68-69; Por. Załącznik do Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski dla duszpasterzy z dnia 22 października 1998 r. dotyczącej małżeństwa konkordatowego, [w] Góralski, jw., s. 136-137.

świadka nie daje podstawy do żądania unieważnienia małżeństwa.²⁵

Wspomniano już wyżej, iż w odniesieniu do małżeństwa zawieranego według prawa wewnętrznego Kościoła Katolickiego, przyjęcie przez duchownego – w obecności dwóch pełnoletnich świadków – oświadczenia woli nupturientów jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu powinno się dokonać bezpośrednio przed rozpoczęciem ceremonii zawarcia małżeństwa.²⁶

d) Sporządzenie przez duchownego zaświadczenia

Niezwłocznie po wskazanym w art. 1, § 2 k.r.o. złożeniu przez strony oświadczenia woli duchowny ma obowiązek sporządzenia zaświadczenia stwierdzającego, że oświadczenie to zostało złożone w jego obecności przy zawarciu związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego. Dokument ten winni podpisać: duchowny, małżonkowie i dwaj pełnoletni świadkowie obecni przy złożeniu tego oświadczenia (art. 8, § 2 k.r.o.). Zaświadczenie, o którym mowa, mające formę formularza do wypełnienia, duchowny sporządza na odwrotnej stronie zaświadczenia wystawionego przez kierownika u.s.c. w przedmiocie braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz oświadczeń stron w sprawie nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci.²⁷ Stosownie do § 18 ust. 1 rozporządzenia ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczenia oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów, wspomniane zaświadczenie duchowny sporządza w trzech egzemplarzach (otrzymanych z u.s.c., zawierających – na odwrotnej stronie – zaświadczenie kierownika u.s.c., o którym w art. 4¹, § 1 k.r.o.).

Sformułowanie art. 8, § 2 k.r.o. polecające duchownemu, by „niezwłocznie po złożeniu oświadczeń” przez strony sporządził zaświad-

---

²⁵ Zob. Winiarz, Gajda, jw., s. 50 (w odniesieniu do oświadczenia stron o zawarciu małżeństwa, składanego przed kierownikiem u.s.c.).

²⁶ Zob. przyp. 5.

²⁷ Zob. Wzór zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1, § 2 i 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, [w] Chwyć, jw., s. 219 i 232.

czenie o ich złożeniu należy interpretować uwzględniając wymóg (wskazany w tymże artykule 8, § 2 k.r.o.) podpisywania zaświadczenia przez duchownego, małżonków i świadków. Oznacza to, iż ze względów praktycznych zaświadczenie powinno być sporządzone bezpośrednio po złożeniu przez strony wymaganego oświadczenia.²⁸

Zaświadczenie sporządzone przez duchownego, w obecności którego strony złożyły oświadczenie woli, o którym mowa w art. 1, § 2 k.r.o., podpisuje ponadto duchowny upoważniony do sporządzenia zaświadczenia stanowiącego podstawę do sporządzenia aktu małżeństwa w u.s.c. Przy nazwisku obowiązany jest podać zajmowane stanowisko. Wykaz stanowisk, których zajmowanie przez duchownych upoważnia do sporządzenia zaświadczenia, o którym mowa, zawiera załącznik do obwieszczenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 listopada 1998 r. (M.P. 1998 r. N. 40, poz. 554).²⁹ Jednocześnie art. 27 ust.2 p.a.s.c. statuuje, że osoba zajmująca jedno z tych stanowisk jest duchownym w rozumieniu przepisów o zawarciu małżeństwa.

e) Przekazanie przez duchownego zaświadczenia do u.s.c.

Sporządzone przez duchownego zaświadczenie stwierdzające fakt złożenia przez strony oświadczenia woli, o którym w art. 1, § 2 k.r.o., wraz z zaświadczeniem sporządzonym przez kierownika u.s.c. w przedmiocie braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci, duchowny (zajmujący jedno ze stanowisk określonych w załączniku do powołanego wyżej obwieszczenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji) przekazuje do u.s.c. właściwego ze względu na miejsce zawarcia małżeństwa przed upływem 5 dni od zawarcia małżeństwa (art. 8, § 3 k.r.o. i art. 12 ust. 3 p.a.s.c.).³⁰

²⁸ Winiarz, Gajda, jw., s. 69.

²⁹ Tak np. w Kościele Katolickim upoważnionymi do sporządzenia zaświadczenia są duchowni zajmujący następujące stanowiska: ordynariusz miejsca, proboszcz, administrator parafii, wikariusz w zastępstwie proboszcza, duchowny w zastępstwie proboszcza. Zob. p. 1 załącznika do obwieszczenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 listopada 1998 r. (M.P. 1998 r. N. 40, poz. 554); Dla uniknięcia ewentualnej niejasności należy wyjaśnić, że zaświadczenie stwierdzające fakt złożenia przez strony przed duchownym oświadczenia woli, o którym mowa w art. 1, § 2 k.r.o., stanowi element zaświadczenia (podpisywanego przez duchownego upoważnionego) stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa w u.s.c.

³⁰ Stosownie do postanowienia art. 111 k.c., do biegu terminu nie wlicza się dnia zawarcia małżeństwa. Zgodnie zaś z dyspozycją art. 115 k.c., jeżeli ostatni dzień ter-

Jeżeli zachowanie pięciodniowego terminu przewidzianego na przekazanie zaświadczenia do u.s.c. nie jest możliwe z powodu siły wyższej, bieg terminu ulega zawieszeniu przez czas trwania przeszkody (art. 8, § 3 k.r.o.).³¹ Po ustaniu przeszkody termin więc biegnie dalej, nie biegnie zaś od nowa.³² Do oceny, czy przyczyną przekazania przez duchownego z opóźnieniem zaświadczenia było działanie siły wyższej, jest wyłącznie kierownik u.s.c. Może on w tym celu przeprowadzić postępowanie wyjaśniające (art. 22 p.a.s.c.).

Nadanie przez duchownego zaświadczenia jako przesyłki poleconej w polskim urzędzie pocztowym jest równoznaczne z przekazaniem do u.s.c. (art. 8, § 3 k.r.o.).³³

Obowiązek przekazania przez duchownego do u.s.c. zaświadczenia, o którym mowa, istnieje także w wypadku składania przez nupturientów oświadczenia woli przewidzianego w art. 1, § 2 k.r.o., tj. w razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu jednej ze stron (art. 9, § 2 k.r.o.).

Do u.s.c. duchowny wysyła jedynie jeden egzemplarz zaświadczenia, drugi przekazuje osobom, które zawarły małżeństwo, trzeci natomiast zachowuje w archiwum własnej jednostki organizacyjnej.³⁴

f) Sporządzenie aktu małżeństwa przez kierownika u.s.c.

Osobą upoważnioną do sporządzenia aktu małżeństwa, podobnie jak i innych aktów, jest kierownik u.s.c. lub jego zastępca lub zastępcy (art. 6 ust. 1 p.a.s.c.). Miejscem sporządzenia aktu małżeństwa jest u.s.c. właściwy ze względu na miejsce zawarcia małżeństwa (art. 12 ust. 3 p.a.s.c.).

Podstawą sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w trybie art. 1, § 2 k.r.o. jest zaświadczenie sporządzone przez duchownego

---

minu przypada na dzień uznany ustawowo za wolny od pracy, termin upływa dnia następnego.

³¹ Przez siłę wyższą należy rozumieć zdarzenie zewnętrzne, którego nie można było przewidzieć i któremu nie można się było oprzeć. Zob. M. Nestorowicz, Kodeks cywilny z komentarzem, Warszawa 1980, s. 408.

³² Góralski, jw., s. 66.

³³ W wypadku utracenia przesyłki poleconej zastosowanie ma art. 61 a ust. 4 p.a.s.c.

³⁴ Zob. Wzór zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa, jw., s. 219 i 232.

zgodnie z art. 8, § 2 k.r.o., przekazane do u.s.c. (art. 61 a ust. 1 p.a.s.c.), zawierające stwierdzenie, iż strony – przy zawieraniu związku małżeńskiego wyznaniowego – złożyły w obecności duchownego oświadczenie woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu, oraz że małżeństwo wyznaniowe zostało zawarte.

Akt małżeństwa sporządza się niezwłocznie, nie później niż w następnym dniu roboczym po dniu, w którym do u.s.c. nadeszły dokumenty, tj. zaświadczenie duchownego, o którym w art. 8, § 2 k.r.o. wraz z zaświadczeniem kierownika u.s.c. sporządzonym na podstawie art. 4¹, § 1 k.r.o. Sporządzenie aktu małżeństwa następuje poprzez zamieszczenie danych wymaganych w art. 62 ustt. 1 i 2 p.a.s.c. w księgach stanu cywilnego (art. 2 p.a.s.c.). Jako datę zawarcia małżeństwa wpisuje się datę złożenia przez strony oświadczenia woli przewidzianego w art. 1, § 2 k.r.o. (art. 61 a ust. 1 p.a.s.c.), o czym już wyżej wspomniano.

Po sporządzeniu aktu małżeństwa wspomniane wyżej dokumenty włącza się do akt zbiorowych rejestracji stanu cywilnego (art. 61 a ust. 1, pkt 3 p.a.s.c.). Akta zbiorowe oznacza się numerem nadanym aktowi stanu cywilnego (§ 15 ust. 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 r.).

Jeżeli zaświadczenie duchownego stanowiące podstawę do sporządzenia aktu małżeństwa przekazane do u.s.c. przesyłką poleconą w polskim urzędzie pocztowym zostało utracone przed dotarciem do u.s.c., kierownik tego urzędu ma obowiązek zwrócenia się do duchownego o potwierdzenie treści utraconego zaświadczenia oraz dostarczenie dowodu nadania przesyłki. Na tej podstawie kierownik u.s.c. sporządza wówczas akt małżeństwa, jeśli stwierdzi, że został zachowany pięciodniowy termin przepisany w art. 8, § 3 k.r.o. (art. 61 a ust. 1, pkt 4 p.a.s.c.).

Kierownik u.s.c. jest obowiązany odmówić sporządzenia aktu małżeństwa w drodze wydania decyzji, podlegającej zaskarżeniu na zasadach ogólnych, jeżeli zaświadczenie duchownego stanowiące podstawę sporządzenia aktu małżeństwa przekazano do u.s.c. po upływie terminu pięciodniowego (art. 61 a ust. 1, pkt 5 p.a.s.c.). W przypadku odmówienia przez kierownika u.s.c. sporządzenia aktu małżeństwa jest on obowiązany powiadomić osobę zainteresowaną o przyczynach odmowy. Osoba ta może w terminie 14 dni od

doręczenia jej pisma zwrócić się do sądu rejonowego o rozstrzygnięcie, czy odmowa była uzasadniona. Prawomocne postanowienie sądu jest dla kierownika u.s.c. wiążące (art. 7 ust. 2 *in. fine* p.a.s.c.). Sąd wydaje tego rodzaju postanowienie po przeprowadzeniu rozprawy (art. 564 k.p.c.).

Jeżeli mimo niespełnienia przesłanki oświadczenia woli stron jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu został sporządzony akt małżeństwa, każdy kto ma w tym interes prawny, może wystąpić z powództwem o ustalenie nieistnienia małżeństwa (art. 2 k.r.o.).

3. Uwagi końcowe

Sposób zawarcia małżeństwa przyjęty w art. 10 ust. 1 konkordatu zawartego 28 lipca 1993 r. między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, który poprzez stosowne akty wykonawcze wszedł do obiegu prawa polskiego obejmując – poza Kościołem katolickim – cały szereg innych kościołów i związków wyznaniowych, stanowi złożoną konstrukcję prawną obejmującą dwie podstawowe przesłanki: oświadczenie woli nupturientów, składane przy zawieraniu małżeństwa wyznaniowego, jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu oraz sporządzenie aktu małżeństwa w u.s.c. Z woli ustawodawcy polskiego obydwie posiadają charakter konstytutywny, co w odniesieniu do drugiej z nich nie wydaje się czymś właściwym i spójnym z innymi uregulowaniami prawa polskiego.

U podstaw konstrukcji małżeństwa zawieranego w trybie art. 1, § 2 k.r.o. należy widzieć zawarcie małżeństwa podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego. Nie oznacza to bynajmniej, że w przypadku nieważnego zawarcia małżeństwa wyznaniowego (z przyczyn określonych prawem wewnętrznym kościoła lub związku wyznaniowego) nie zostaje zawarte małżeństwo w świetle prawa polskiego. Wszak powołany art. 1, § 2 k.r.o. jednoznacznie określa dwie wymienione wyżej przesłanki zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu. Jeśli zostają one spełnione, zawarte jest małżeństwo zgodnie z prawem polskim.

W formie wniosku *de lege ferenda* należy raz jeszcze opowiedzieć się za usunięciem z art. 1, § 2 k.r.o. fragmentu dotyczącego sporządzenia aktu małżeństwa przez kierownika u.s.c., a tym samym za nienadawaniem tej przesłance waloru konstytutywnego.

Gdy chodzi o sam tryb postępowania przewidziany dla zawarcia małżeństwa stosownie do art. 1, § 2 k.r.o., to na uwagę zasługuje właściwy podział czynności pomiędzy duchownym a kierownikiem u.s.c. Można tutaj dostrzec dbałość prawodawcy o poszanowanie zasady niezależności i autonomii państwa i kościołów (związków wyznaniowych). Natomiast zastrzeżenia budzi niezbyt jasne sformułowanie art. 8, § 2 i § 3 k.r.o. w przedmiocie zaświadczenia wystawianego przez duchownego, które stanowi podstawę sporządzenia aktu małżeństwa. Należałoby tak sformułować przepis, by nie było wątpliwości, że zaświadczenie stwierdzające złożenie przez strony wobec duchownego oświadczenia woli jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu jest elementem zaświadczenia stanowiącego podstawę sporządzenia aktu małżeństwa. Tym bardziej, że zaświadczenie (wzór) wskazane jako załącznik nr 10 do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 października 1998 r. nosi tytuł: „Zaświadczenie stanowiące podstawę sporządzenia aktu małżeństwa zawartego w sposób określony w art. 1, § 2 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”.

Wydaje się, że nowa forma zawarcia małżeństwa w Polsce wychodzi naprzeciw oczekiwaniom zdecydowanej większości obywateli, którzy dotąd byli pozbawieni możliwości zawierania małżeństwa odpowiadającego własnym przekonaniom, tak jednak by mogło ono uzyskać swój walor prawny równocześnie na forum państwowym.

Forma della celebrazione del matrimonio secondo art. 1, § 1 del Codice familiare e tutelare polacco

L'art. 10, 1 del concordato stipulato il 28 luglio 1993 fra la Santa Sede e la Repubblica Polacca prevede la nuova forma della celebrazione del matrimonio (religioso con gli effetti civili). La legge matrimoniale polacca, adattata il 24 luglio 1998 alla regolazione concordataria, ha introdotto i necessari cambiamenti al Codice familiare e tutelare nonchè alle altre leggi. Nello stesso tempo il legislatore polacco ha esteso analogicamente la possibilità di contrarre il matrimonio religioso con gli effetti civili alle 10 altre chiese ed associazioni confessionali.

Secondo la nuova legge polacca le premesse del carattere costitutivo che condizionano gli effetti civili del matrimonio religio so-

no: 1) la manifestazione della concorde volontà degli sposi, espressa in occasione della celebrazione del matrimonio, di produrre dal loro matrimonio gli effetti civili; 2) la trascrizione della celebrazione del matrimonio nei registri statali.

L'autore presenta sia le suddette premesse (con la critica della seconda) sia la procedura prevista per la nuova forma della celebrazione del matrimonio in Polonia.